

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Липень
2022 р.

видання дрогобицьких краєзнавців

Число 3

ПЕРША ГАЗЕТА НА УКРАЇНІ

В 150-ті роковини появи
(мовою оригіналу)

Преса на Україні появляється в 2-гій половині XVIII ст. Як і перша книжка, перша газета появилася на Західній Україні, у Львові.

Це газета у французькій мові п. з. „Gazette de Leopol” (Львівська Газета), що виходила у 1776 р.

Одинокий відомий досі примірник згаданої „Газети” — той то неповний — зберігається у бібліотеці Осолінських у Львові. Це тижневик. Формат: 23 см X 18*18 см. Обєм: 2 картки + окремі додатки (1—2 картки) при поодиноких числах. У заголовку газети вміщений австрійський двоголовий орел з цвітами по боках і підписом: Sub umbra alarum tuarum (В тіні твоїх крил).

Який зміст „Gazette de Leopol”?

Ніяких статей, редакційних чи інших, в „Газеті” нема. „Газету” заповнюють виключно вісти зі всіх важніших міст Європи, передовсім зі столиць, від Москви аж по Мадрид. Вісти ці найріжнородніші. Головно політичні, хоч є і з приватного життя. Важні і зовсім маловажні. Вони відповідають нинішнім газетним телеграмам і новинкам. Вістями заповнені і додатки п. з.: Supplements. Додатки ж п. з.: Les annonces містять різного роду оголошення: купецькі й інші. Майже у кожному другім числі знаходимо оголошення ц. к. льотерії: витягнені номери.

Серед вістей, що їх подає „Газета”, нашу увагу звертають передовсім т. зв.: Ukrainica. Їх є два роди: місцеві й замісцеві. Місцеві — вісти зі Львова; замісцеві — з Великої України.

Вістей зі Львова є 12. Вони присвячені: львівським контрактам, обходів одного церковного ювілею львівськими і підльвівськими Українцями з єп. Львом Шептицьким на чолі, обходам у Львові імянин цисаря Йосифа II і цисаревої Марії Тереси, коронації чудотворного образу Матері Божої, приїздови до Львова губернатора Галичини гр. Ауерсберга й ин.

Вістей з Великої України є 3. Перша про іменування гр. Румянцева генерал-губернатором України, друга — про перенесення резиденції ген.-губернатора з Глухова до Києва, і третя — велика записка про плавбу на Дніпрі і на Чорнім Морю.

Як бачимо, вістей з обсягу „Ukrainica” не багато. Та все ж таки є між ними декілька особливо цікавих. До таких належить передовсім опис львівських контр-

актів — одних із більших і старших на Україні, які однак й досі ждуть іще на свого історика і про які взагалі маємо небагато вісток. Не менш цікава також записка про плавбу на Дніпрі і на Чорнім Морю з 1775 р. — зокрема: подані в ній причини зруйнування Запорізької Січі (потреба зробити торговельний шлях по Дніпрі безпечним!).

Іще на одну річ слід звернути увагу в „Gazette de Leopol”. Це бібліографічні

отсею невдачу не зразився. Вже в слідуючим 1774 р. він на чолі певного львівського гуртка (Gesellschaft) звертається до уряду з проською на дозвіл видавати у Галичині часопис (Zeitung) й інформаційний листок (Kundschafts-Blatt). Після деяких контрверсій між галицькою губернією й віденським урядом щодо мови, в якій можна би дозволити видавати у Галичині часопис (галицька губернія пропонувала дозволити часопис тільки у французькій і німецькій мові, з чим віденський центральний уряд не згодився, допускаючи й інші мови) дозвіл одержано і від 1. I. 1776 р. стала виходити у Львові „Gazette de Leopol”.

Французька мова „Газети”, а також відозва в Додатку до ч. 1-го, вказують виразно на читачів, для яких вона була призначена. Були ними передовсім аристократичні круги Галичини, тоді наскрізь пересяклі французиною і космополітизмом.

Не зважаючи на свій суто львівський зовнішній вигляд, „Gazette de Leopol” в уряді опікуна ні протектора не мала. Правда, в однім із надворних декретів наш часопис названо „l'öbliche und nützliche Einführung in Galizien”. Та не зважаючи на це, „Газета” була наражена на гострі оскарження з боку уряду — за подання „невірних і фальшивих вістей” (про касування монастирів у Чехії, про перемінування монастирських будинків на військові касарні, про долю монахів, про пляни повного відокремлення світських справ від духовних і т. д.).

В. результати: гострий наказ цензури — на будуче, під особистою відповідальністю цензора, подібних вістей не перепускати...

Чиж дивно, що „Gazette de Leopol” проіснувала тільки один рік?*

Ів. Кревецький

Передруковано з часопису «Світ»
ч. 23-24, Львів, 26 грудня 1926 р. с. 13-14

*Ширше про „Gazette de Leopol” див. у моїй статті п.з. Перша газета на Україні в «Бібліологічних Вістях» Українського Наукового Інституту Книгознавства у Києві (1926, ч. 4) й окремо.

Примітка: У 1749 р. у Львові вийшло декілька номерів першої газети «Кур'єр Львовскі» польською мовою, а «Gazette de Leopol» (тижневик) — перша регулярна газета на Україні.

НАШ ПРАПОР

Відомий дослідник історії українського мистецтва Кость Широцький (1886-1919) зазначав: «Для нашої залитої світлом країни жовтий і синій кольори є і були найбільш підхожі. Ці кольори давали народові любов до природи, яку він бачив саме у жовтій і лазуровій окрасці, позолотистий степ, синє небо, синє море й ріки з жовтими очеретами і рудими скелями, сині гори».

Дуже важливу роль відіграє послідовність розташування національних барв на стязі тої чи іншої держави, однак чомусь у нас мало хто над цим задумується.

У 1993 р. Україну відвідала хужожниця та фахівець із геральдики, китаянка Мао Мао. Вона мала розмову з тодішнім президентом Л. Кравчуком і наголошувала, що прапор нашої держави мав би бути жовто-блакитний, а не навпаки, яким він є сьогодні. Послідовність кольорів, на її думку, має надзвичайне значення і впливає на благоустрій держави, її економічний стан та міжнародне становище. На перший погляд, досить дивне

Хористки капели «Дніпро». Яворів (Львівщина).
Схрещені прапорці (угорі світлішого, внизу темнішого кольорів) дають підстави вважати їх **жовто-блакитними**. Фото 12.У.1934 р.

так важливо? Можливо, саме тому Л. Кравчук не надав цій розмові вагомого значення, хоча як президент держави мав би прислухатися до порад фахівця з геральдики. Вона неодноразово підкреслювала, що доки ми, згідно з правилами геральдики, не змінимо послідовність кольорів на нашому стязі, криза в Україні лише погли-

шувала, що домінування синього кольору над жовтим несе розруху і занепад, навпаки ж – розквіт та багатство. Варто підкреслити, що саме в Китаї здавна надають особливого значення символіці та послідовності розташування кольорів на прапорах.

На користь тверджень китаянки красномовно говорить інформація з «Української Загальної Енциклопедії – Книги Знання», яка вийшла друком у 1930-их рр. під редакцією професора, доктора Івана Раковського видавництва кооперативи «Рідна школа» (Львів – Станіславів – Коломия): «Національні барви, барви, що їх уживається як відзнаку народу або держави. Найчастіше це барви державного гербу, тоді їх порядок такий, що на першому місці йде колір знаку гербового, на другому колір тла; національна барва Української держави й народу: жовто-блакитна (вгорі жовта, знизу блакитна)» (Т. II, С. 817).

Оскільки гербовий знак України – жовтий тризуб, то згідно з цим правилом, сьогодні наш прапор мав би бути угорі жовтого кольору. Не забуваймо, що над «Книгою Знання» працювала ціла плеяда українських вчених, істориків та дослідників, тож нехту-

Товариство «Просвіта» в Ульгівку (нині територія Республіки Польща, Люблінське воєводство), одне з найбільших на той час. Вказівник із написом «Просвіта» в Ульгівку», розділений по діагоналі (угорі світлішого, внизу темнішого кольорів), дає підстави вважати його **жовто-блакитним**. Фото 1937 р.

твердження та й чи може китаянка радити нам, якого має бути послідовність наших національних кольорів на прапорі і неже це

блюватиметься. Так воно і є, бо за тридцять років незалежності становище у всіх сферах життя лише погіршується. Мао Мао наголо-

вати інформацією, поданою у ній, щонайменше некоректно.

У березні 1918р. Центральною Радою Української Народної Республіки затверджений жовто-блакитний прапор. Очевидно, таким він мав би бути й понині.

«Енциклопедія Українознавства», яка видавалася на еміграції у 1955-1984рр. (головний редактор В. Кубійович) і перевидана у Львові в 1996р. подає таку інформацію: **«У Галичині між 1920 і 1939р. під впливом прапорознавчих досліджень і публікацій вживано виключно жовто-блакитний прапор, яким користувались також важливіші центри українського життя на еміграції (напр. «Пласт»). Такий же прапор був у вжитку українських військових формацій, які між 1941 і 1944рр. боролися по німецьким боці (Українське Визвольне Військо і дивізія Галичина)»** (Т. VI. С. 230).

У деяких українських друкованих виданнях (до 1917 р.) зустрічається зображення блакитно-жовтого прапора. Це, очевидно, можна пояснити тим, що тоді Україна ще не існувала як окрема держава і порядковості національних кольорів не надава-

лося належного значення. Однак у 1918р., за гетьманства Павла Скоропадського, всупереч історичному рішення Центральної Ради того ж року офіційно затверджено блакитно-жовтий стяг. Достеменно не відомо, що спонукало гетьмана піти на цей крок. За однією з версій – його бажання догодити Німеччині, адже прапор її північно-пруської провінції – Гольштайну – блакитно-жовтий, а, як відомо, П. Скоропадський прийшов до влади внаслідок повалення німцями Центральної Ради. За іншою – нібито гетьману належать слова: «Я перевернув прапор, переверну й Україну». Якщо взяти до уваги, що він колишній російський генерал, то ця версія видається цілком логічною.

Свого часу блакитно-жовтий прапор затверджено для ЗУНР (13. 10. 1918), Підкарпатської Русі (20. 03. 1920), згодом – Карпатської України (15. 03. 1939). Як знаємо з історії, доля не була прихильною до цих країв. Не посміхається вона протягом тридцяти років незалежності й до України, яка обрала саме такий стяг. Економічний занепад, втрачені території, скорочення населення, а тепер ще й російсько-

українська війна – яскраві цьому докази. Як тут не згадати фахівця з геральдики, китаянку Мао Мао, слова якої виявилися пророчими...

Незаперечний і водночас цікавий факт: у повсякденних розмовах ми, здебільшого, вживаємо вислів **«жовто-блакитний прапор»**, хоча, насправді, нині він є «блакитно-жовтим».

Як приклад, можна навести прапор сусідньої Польщі. Її герб – білий орел на червоному тлі. Саме тому, згідно з правилами геральдики, стяг цієї держави угорі білого кольору, а внизу – червоного. І подібні приклади непоодинокі (прапори Естонії, Бельгії, Німеччини, Чехії, Люксембургу та ін.). До речі, згадувані країни, на відміну від України, процвітають економічно.

Тож виникає цілком слушне запитання: чому на українському державному прапорі послідовність національних барв суперечить правилам геральдики і постанові Центральної Ради УНР від березня 1918 року? Можливо, це просто безвідповідальне ставлення до нашої символіки, або найімовірніше, це комусь вигідно, що в однаковій мірі є неприпустимим.

Володимир Садовий.

ЩО ЗНАЧИТЬ СЛОВО «КАЦАП»?

Широко на всіх українських землях уживане слово, яким прозиває наш народ москалів, а в Галичині – в Городку чи в Куликові роджених «москалів», себто наших звичайненьких москвофілів – русских. Український історик Костомарів вияснював, що це слово походить від «как цап», себто такий «як цап». А І. Бородай думав, що це слово значить «кат — цап».

Історик Запоріжжя Яворницький відкидає обидві ці гадки й на основі історичних матеріалів дає інше вияснення. Це слово в деяких старих документах написано не «кацап», а «касап». У сартів у Середній Азії слово «касап» означає різник, а теж живоріз. Значить, слово кацап прийшло до Московщини зі сходу, мабуть від татар,

З українського гумору 1918 року

як і такі слова, як: деньга (татар. тенга), хомут (татар. хамут), сундук (татар. сандук) і багато інших. Первісно москалі мабуть називали кацапами самих татар «гнобителів», «живорізів», а опісля так до нього звикли, що почали лаяти «кацапами» й самих себе. От подібно український народ уживає татарського слова «харциз» у значінню «розбишака». Від москалів слово «кацап» перейшло мабуть у XVII ст. на Україну й відтоді загально там уживається.

Треба знати, що слово «кацап» вже віддавна знане в мовах багатьох східних турецьких племен і значить різник, лютий чоловік, кат, деспот, злодій.

Передрук із журналу

«Життя і знання» – Львів, жовтень 1933 р. Ч. 10. С – 301

УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ НА КУБАНІ В ЧАСИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

За час російсько-більшовицького владарювання Кубань у національному відношенні дуже потерпіла. Козак знищений як клас. Жінки з дітьми, як сім'ї куркулів, а це 350 тисяч українськомовних мешканців, виселені на далеку Північ Росії, де значна частина загинула. В порожні хати, на все готове поселилися пришельці з Росії. Для них була чужа українсько-козацька культура, вони поїдом поїдали усе «хохляцьке.» Якась частина з них згодом покозачилася. Так появились нові кубанці, з російськими прізвищами та рудими вусами. Багато станиць було перейменовано. В газеті «Молот», що видавалася в Ростові на Дону на початку 1930-х років на першій сторінці великими літерами повідомлялося, «Нет больше станицы Полтавской – націоналістического, кулацко-петлюровского гнезда. Есть станица Красноармейская – верная опора советской власти і колхозного строя. Из сказаного робімо власні висновки. Чи про це знають сучасні кубанці? Тоді ж станиця Олешківська стала Башкирською, Уманська – Ленінградською, подібної участі зазнали й інші станиці.

Напередодні Другої світової війни, 1941 р., на Кубані майже зник український колорит: пісня, преса, навіть мова. Вона жевріла тільки в поодиноких сім'ях, та у віддалених станицях.

З приходом німців на Кубань 1942 р., які спочатку не втручалися в культурно-мистецьке життя, а тим більше у мовну проблему, Кубань ожила. Насправді воскресла! Відбувся справжній сплеск українського життя, та ідентичності. У кожній станиці виникають хорові гурти, ансамблі, а в деяких по кількості. Одні гуртуються при колишніх радянських будинках культури, інші просто збираються, щоб вільно поспівати, пригадати старі україн-

ські пісні, які до того дразнили слух своїм «хохлацтвом» московським зайдам. А тепер усе це виринуло на поверхню, насправді вибухнуло зі советської безодні.

У станиці Уманській любителі козацької старовини об'єдналися в гуртки. У будинку культури активно працював Духовий оркестр під керівництвом П. Євтушенка, та нечисленний але діяльний драмгурток, всього 12 любителів. Вже 29 листопада 1942 р. поставив водевіль «Жартівниця», який з успіхом втішав глядача багато разів. Запрацював й вокальний гурток (хор) в кількості 45 осіб, з них 37 жінок під управою талановитого диригента та композитора, автора багатьох обробок народних пісень Книша. Цей колектив своїм виконанням просто приголомшив глядача, будив його зі сплячки. Серед хористок виділяються Отаманова, Чернякова, Пішванова, Гергель (сопрано), Сорокіна, Колбіна (мец-сопрано), Олександр Гергель, на високому рівні виконує російські та українські романси Чернякова – «Синий платочек». Водночас віртуозно витанцює 17 літня Алла Горбик. Вона разом із Сімою Шевченко досконало витанцює Кабардинку. Також існує домбро-балалаєчний оркестр в кількості до 60-ти чоловік, при нім один бандурист. Управління Учаського району фінансує цей ансамбль. В програмі російські та українські пісні, твори Глінки, Чайковського, Бородіна, Гуно і Шуберта.

В станиці Канівській тішить слухача хор в кількості 23 учасників, яким керує Станіслав Сергійович Жарко. Хористи виконують: «Ти Кубане, ти наша родіна», «Зібралися всі бурлаки», «Закувала та сива зозуля», «Гук, гук, мати гук», «Ще не вмерла України», «Заповіт», «Ревуть стогнуть гори-хвилі». Танцівники виконують

«Козачка», «Гопака». Сергій Жарко на бандурі, отому націоналістичному інструменті знищеному російськими більшовиками, деколи в парі із Семеном Федоровичем Брижем, виконують стародавні українські думи. Кубанський публіцист Василь Кабан у своїй статті «Культурне відродження кубанської станиці», поміщений в газеті «Кубань», № 9 1943 р., навіть зупинився на виконавській майстерності цих бандуристів. Подібний репертуар використовувався в інших станицях, зокрема в Крилівській, де хором і оркестром керує Рябошапка. Численний духовий оркестр працює в станиці Брюховецькій, в якому навіть грають дівчата.

Є чим похвалитися й Ново-Татарській станиці, в якій українське національне відродження очолив Іван Юхимович Чумак. Він уже був людиною з досвідом, ще в дореволюційні часи грав на сцені, тепер зібрав хоровий, драматичний та навіть танцювальний гурти. Витанцювують не тільки молоді, але й такі як Ларивон Іванович Куйко (йому 53 р.), Петро Авраменко (його батька розстріляли більшовики в 1918 р.), також навіть сам отаман району Ялісій Андрійович Міщенко, Варич, Яременко та інші.

Якраз українська пісня стала отим національним визначником, хто вони, кубанці. У замітці Василя Кабана «Пісня вірна подруга козаків», поміщений в газеті «Кубань», №8, 1943 р., йдеться про таке: «У станиці Азовській вночі 17 жовтня 1921 р. більшовики розстріляли 36 козаків. А коли остатнього до могили підвели зв'язаного козака Саву Юрченка, той на весь голос заспівав «Ще не вмерла Україна».

У вересні 1942 р. у Катеринодарі (Краснодар) відкритий український театр під режисурою С. Я. Пилипенка, який поставив оперу на три дії «Запорожець за Дунаєм» Гулака Ар-

темовського. Виступи припали на зимовий сезон. Артистка Ворожбитова співала партію Оксани, Федоренко – Одарку, Таран – Султана, В. Богдан – Карася. Оркестр обмежився квартетом і роялем. Публіка українське слово прийняла дуже добре. В газеті «Кубань» №5 від 12 січня 1943 р. під криптонімом «А. Ю.» появилася невеличка рецензія, в якій автор критикує деяких виконавців за нечисту українську вимову, так позначився час русифікації. Також він з успіхом давав концерти української народної пісні і танцю.

За перші місяці існування у Веселковському районі театр дав 18 спектаклів. Усі виступи були вщент заповнені глядачами. Також поставив п'єси «Мати наймичка» за поемою Т. Шевченка, та «Наталку Полтавку». На всі вистави навіть глядачі приїжджали на возах із хуторів. В Кореновському районі театрові доводилося по кілька разів ставити одну і ту саму виставу. Особливим успіхом користувалася сценка із оперети «Сватання на Гончарівці» у виконанні артистів Г. Овчаренко, А. Уляненко, Г. Швець та В. Богдана.

Перші кілька місяців театр перебивається по різних приміщеннях. А на початку січня 1943 р. одержує постійне місцезнаходження в колишньому клубі «Профінтерн», що по вулиці Красній №40, де працювала російська драма.

Пам'ятаймо, що в м. Майкопі також успішно працював український театр, а відомий «козацький кубанський хор» виконує переважно українські пісні. Поступово українське відродження охоплювало всі сфери життя.

У станиці Тимошівській встанов-

люється цікавий та оригінальний пам'ятник про звільнення від більшовиків. Автор і виконавець – місцевий художник М.В.Лизько. Водночас місцева кооперативна артіль, якби наново народилася, позбулася соціалістичного реалізму, та на місцевих народних традиціях виробляє гарний череп'яний посуд: глєки, миски, полумиски, макітри, супниці, квітошники та інші речі, які користуються попитом не тільки в районі, а в цілій Кубані.

Наприкінці 1942 р. у Катеринодарі починає виходити російською мовою газета «Кубань», яка відігравала велику роль у поживленні культурно-мистецького життя краю. Спочатку вона з'являється двічі на тиждень, згодом – тричі обсягом від 2-х до 4-х сторінок під редакцією М. Трунєва. На початках вона повністю знаходилася по старій інерції в полоні російської культури, мови, ідеології. Але український чинник і вона не змогла замовчувати. Вже в 27 номері від 29 грудня 1942 р. зустрічаємо першу статтю «За що?» українською мовою А. Кубинського та вірш «Ой над степом над широким» П. Полтавченка, який став піснею. У цьому ж таки номері поміщають оголошення, що починаючи з цього числа в подальшому будуть друкуватися матеріали не тільки російською але й на українською мовами. Матеріали українською мовою направляти в м. Краснодар вул. Шаум'яна №5 редактору українського відділу. Газета веде рубрику українською мовою на Україні, що засвідчує про зацікавленість своєю матірною Батьківщиною.

В «Кубані», №2 від 5 січня 1943 р.

поміщено надзвичайно актуальну, навіть зараз тим більше, статтю «Рідне слово», в якій автор, що заховався під криптонімом «А. Е.» виступає на захист рідної мови тобто української на Кубані. Закінчує цю статтю такими словами: «Хай стане воно (тобто рідне слово С. П.) прапором, що навколо нього будуть гуртуватися наші народні сили».

Поява газети та її «Літературної сторони» засвідчує, що на Кубані в той час існувала своя україномовна література, були свої письменники, поети, журналісти, публіцисти, гумористи, історики. Такі автори як Петро Ніч, Іван Вершина, П. Полтавченко, А. Кубинський, Василь Кабан, Г. Мороз та інші якраз є наглядним фактом про існування кубанської літератури. Борис Романський, хоч російською мовою, розміщує просвітні нариси «Із минулого Кубані».

На Кубані виходили й інші газети, а деякі за її межами як «Казачий клинок» (1943 – 1944) російською мовою видання м. Сімферополь, «Казачья лава» (рос. мовою) виходила в 1944 р. у м. Тернополі щотижнево, обсягом 4 сторінки. Вийшло два номери.

Спалахи української ідентичності, що відбувалися на Кубані до 1932 р. і за німецької окупації, являються показником незнищенності українсько-козацького духу. Цікаво знати, як живуть зараз Кубанські козаки, яка у них історична пам'ять? Яка доля всіх тих згаданих у цій розвідочці. Про це жодного слова... Любімо своє, пам'ятаймо про своє, примножуймо його. Бо у своїй хаті своя правда і сила та воля.

Петро Сов'як.

ЧОРНОМОРСЬКИЙ ФЛОТ У 1917-1918 РОКАХ

Дасть Бог, що і ми колись заговоримо про своє і чогось навчимося. Ось росіяни добре знають історію Чорноморського флоту. Це і героїзм моряків у Кримській війні 1853 р., і «Севастопольские рассказы» Льва Толстого, і героїзм моряка Кішки, а те, що він – українець, який родом із Вінниччини, нікого не цікавить. Це і повстання на панцирнику «Потьомкін» у 1905 р., а те, що його ватажки, як і більшість екіпажу, були українцями, – поза їхнім сприйняттям. Найважливіше, що вони – «русские люди» і діяли «во славу рускаво оружия». Це і Севастополь – «город русских моряков»! Це і горлопанство пісні «Вставай, страна огромная, вставай на смертний бой», мається на увазі, з новою коричневою чумою – бандерівцями. Та спів в ім'я повернення Криму Росії під пісню Олександра Городницького «Севастополь останется русским». І байдуже їм, що її написано в час, коли Червона армія покинула місто в 1942 році. Але найважливіше, що вона нині актуальна і сприймається на «ура». Є в кого повчитися, бо вчителі – добрі та, на жаль, учні – погані. Але й існують інші штрихи історії, які хитро замовчуються, нівелюються, але про них варто знати.

Полум'я Лютневої революції в 1917 році охопило всі народи Російської імперії, запалало на всіх уярмлених землях, і, ніби зоря, засвітилося над її морями. Дійшло воно й до українського Чорного моря. Чорноморський військовий флот, що складався переважно з українців, сприйняв вибух революції як заповідь нового життя.

Ідея національного визволення проклала шлях і до завзятих морських сердець. У вогнях революції зростала й міцніла національна свідомість. Починають виникати національні військові комітети, які підтримують Українську Центральну Раду. У Севастополі, на головній базі флоту, поживає свою культурну та національно-просвітницьку роботу серед моряків і прибережного населення гурток «Кобзар», який нелегально діяв ще з 1900 року. До складу гуртка входили: його керівник, директор Севастопольської жіночої гімназії В.Лощенко, капітан В.Савченко-Більський, льотчик Ф.Сліпченко, корабельний інженер Піклівич і багато інших свідомих українців. Подібні гуртки виникають на кораблях, в ремонтних майстернях, летунських школах. У березні на зборах шеститисячної громади виникає потреба в збільшенні кількості членів організації. Уже у квітні український маніфестаційний похід у Севастополі нараховував близько 20 тисяч учасників. Така кількість навіть налякала самих учасників. Ніхто не сподівався, що в цілком російськомовному місті стільки українців. Саме тоді було створено на чолі з полтавчанином – мічманом Якимом Христичем, Українську чорноморську громаду, яка налічувала понад сім тисяч

членів. Громада об'єднала моряків-українців із метою утворення на базі російського Чорноморського флоту українського з підпорядкуванням Українській Центральній Раді, а також проголосила українізацію Церкви, армії, суду. Командувач Чорноморського флоту, віце-адмірал О.Колчак підтримував діяльність громади. До речі, в його жилах текла українська кров і він добре говорив українською мовою. Із Михайлом Грушевським О.Колчак спілкувався українською. На перший Всеукраїнський військовий з'їзд, що відбувся в Києві 4 травня 1917 року, прибула численна делегація чорноморців.

У травні 1917 року, під час Зелених свят, на першій українській маніфестації, організованій уже згаданою громадою, майбутній верховний правитель Росії виступив із промовою. Зокрема, він сказав: «Маю за честь говорити з українцями, що зібралися тут, заявити про своє існування, наочно його засвідчити. Чорноморський флот, керувати яким я маю честь, на 90% складається з синів цієї нації. Я не можу не вітати українську націю, яка дала мені найліпших моряків на світі...» (В. Трембіцький «Основні дати та факти про морську справу Української держави»). Після виступу Колчака відбулася піша хода вулицями Севастополя під гаслами «Хай живе вільна Україна!», «Борітеся – переможемо!». Як згадує мічман Я.Христич: «Хода пройшла за старою українською традицією: шість селянських драбінчастих возів, наповнених сіном, вкритих килимами, прикрашених квітами, повільно вели ситі воли, якими правили сивоусі козаки-чорноморці. А на возах сиділи дівчата в літніх вишиванках із вінками на голові та з барвистими намистами-коралами. На першому возі сиділа жінка в мальовничому полтавському старовинно-козацькому строю. Це була українка з Полтави – наша Оксана Колчак (почесний член Севастопольської української громади), дружина командувача флотом О.Колчака. В цей день українських Зелених свят у Севастополі на щоглах усіх кораблів Чорноморського військового флоту, на фортеці берегової оборони вперше замайорили українські національні прапори».

У жовтні 1917 року український прапор замайорів на транспортному кораблі ч. 119. Уже в листопаді Чорноморський флот поділяється на дві частини: більшу – українську й меншу – московську. Їхні взаємини не можна назвати добросусідськими.

Коли на Україну напали московсько-більшовицькі війська, то й на Чорнім морі більшовизовані московські моряки напали на український флот. Тоді загинули перші вартові українського моря. Коли більшовиків вигнали і група військ під командуванням підполковника Болбочана йшла на Крим, то ця звістка миттєво

дійшла до Севастополя. Колегіальне представництво Чорноморського флоту «Центрофлот» вирішило підняти українські прапори. Адміралові Саблінові доручено перебрати командування над флотом. 22 квітня 1918 року адмірал видав наказ: «Усі судна, портове майно й укріплення, які знаходяться в пристанях Криму, є власністю Української народної республіки. Тому наказую скрізь, де треба, вивісити українські прапори».

А 28 квітня 1918 р. у севастопольській пристані зібрався увесь військовий флот (7 лінійних кораблів, два кружляки, кільканадцять міноносців, 8 підводних човнів та кілька кораблів особливого призначення) і підняв українські прапори. Так 29 квітня 1918 р. стало Днем свята українського моря, День української флотії, («Самоосвітник», ч. 4, Львів, 1937 р., с. 105). У червні 1918 року створено Комітет Степової України, який розпочав акцію українізації Криму. Тоді в Криму видавали три українські часописи, виникають українські школи, впроваджено українську мову в адміністративне правління.

10 жовтня 1918 року між кримським крайовим урядом та урядом України укладено договір про федеративний зв'язок Криму з Україною, але 24 листопада 1918 року військовий флот Антанти захопив кримські порти. Припинилося панування України на Чорному морі.

Упродовж короткого періоду існування українського флоту чимало відомих історичних постатей прославили нашу державу: підполковник Савченко-Більський, який із чорноморців організував морський курінь імені Петра Сагайдачного, котрий налічував 600 багнетів і яким командував мічман Яким Христич. Усі члени військового формування полягли у боротьбі з більшовиками. Першим міністром морських справ Української держави був старший лейтенант Михайло Білінський, який загинув у 1921 році в бою під Базаром як рядовик Повстанської групи.

Давно би варто переглянути наші підручники з історії. Щоправда, це зробив міністр освіти Табачник, та, на жаль, не на користь українцям. Мілітарна концепція з української історії почерпнута з російської історіографії. Війни, повстання, поразки, зрадництво і суцільне беззав'яз'я... Історія в нас зовсім спотворена.

Шовіністичний російський муляр – вічний будівничий – не замурує у бетон нашу історію, культуру, бо є ще й дух, а він не під силу мулярам. Уже досить довго сподіваємося, що все-таки напишуть справжню історію, хоча б для дітей... Вчимося та знаймо українську історію!

Петро Сов'як
(Ця стаття була надрукована в часописі «Київський майдан» від 27 лютого 2014 р., Ч. 10)

СЕЛЯНСЬКА ГАЗЕТА «СВІТОВА ЗІРНИЦЯ»

Гортаю, переглядаю та читаю по-жовклі сторінки україномовного часопису «Світова зірниця», що виходив у Могилеві Подільському (1906-1907), в с. Паньківці на Поділлі (1908-1911), у Києві (1912-1913 і 1917), та Кам'янці – Подільському (1920 р.) Незмінним редактором і видавцем був Йоахим Августович Волошиновський (1870 – 1945). Борис Грінченко переконав його видавати українською абеткою. Газета мала 300 - 400 передплатників, переважно селян. Тому кожен примірник видання – це бібліофільська рідкість!

Читаючи, заглиблююся в минуле, переймаюся болями і тривогами тодішніх селян.

Від нетерпіння очі бігають по текстах, думки перескакують і не можуть зупинитися на окремій замітці, бо всі цікаві! Хочеться відразу і все. Як добре, що є такі люди як колекціонери, книголюби, які роблять велику справу за владу, за державу – рятують та бережливо зберігають старовину. Не дають їй пропасти. Один серед них дрогибицький колекціонер Володимир Садовий, який дав мені розрізнені номери, щоб покористуватися, що дивом вціліли на крайньому Заході України. Чи є в Україні хоч одна державна установа, яка би могла похвалитися повним комплектом цієї газети? А В. Садовий намагається це зробити. Це непосильна праця для однієї людини. Але любов до старовини, розуміння проблеми долає усі перешкоди.

Кожна українська газета, що виходила в царській Росії – це подвиг як зі сторони видавця так і читача. Бо такий себе таким чином видавав, що він не тільки «Малорос», але свідомий українець, а зі сторони російськомовних – «мазепінец», «сепаратіст», «ізмєнник Родіны». Таким чином, хоча із скрипом, відбувалося у читача пе-

реформатування московітської культурної матриці в головах малоросів на українську. Хоч більшість сприймали «для чево разделять когда і так всьо понятно». Тоді українське слово вигризалося разом із корінням, щоб у жодному разі, не могло щось проро-

Так як газета була призначена для селян, то друкує все те, що може зацікавити їх і що їм знадобиться, як зазначено в газетній рекламі. Вона вміщує оповідання, вірші, статті про хліборобів, про світ та про людей на ньому, про те як берегти здоров'я, ок-

рім того поміщає «Вісти з Думи», чутки зі світу у нас і за границею. Також подає звістки про розвиток сільської кооперації, себто, товариських крамниць, товариських банків та с/г гуртків, письма з села, відповіді редактора на всі питання, які присилають читачі. З 1911 р. починає друкувати ще й ветеринарські поради. Також вміщує в рубриці «Письма з села» новини, пересипані бувальщинами, гіркотою життя, краєзнавством. З газетою співпрацюють

Олекса Поліщук – оповідання, Віталій Самійленко – вірші, та інші дописувачі. Друкувалася газета у Першій Київській друкарні, що належала Друкарській Спілці що на вулиці Трьох Святих №5.

З газети довідуємось, що два дні, 27–28 серпня 1911 р. тривала Хліборобська виставка в с. Сербх, Могилівського повіту Подільської губернії. Організував її Серб'янський с/г гурток.

На виставці із домашніх виробів були представлені: прядиво, кукли, мітли, полотна, сукна, вишивка, виправлена шкіра, чоботи, упряж, кожухи, шапки, свити, пояси, килими, гончарські, токарські, ковальські, слюсарські вироби, окова коней та возів, боднарка, камінні вироби, мотузи, канати, кошики, рогожові плетянки, вулики і всяке домашнє ремесло. У той час якраз проходив конкурс на спорудження пам'ятника Т. Г. Шевченка. Із 45 проектів пам'ятника не прийнято ні одного. Найкращими признано два – один Селезнєва, другий – Єзіюринського. Також в місті Москві відкрилася виставка, присвячена Шевченку. Є там портрети, ноти до шевченківських пісень, а також «Кобзар», виданий

сти. Але проростає! І свідченням цього є якраз ця замітка про цю дивовижну газету.

Впродовж тривалого часу редакція знаходилася в с. Пенківка, Подільської губернії, бо сам редактор Й. Волошиновський проживав у цьому селі. Друкувалася газета в друкарні Н. Н. Істочника в Жмеринці обсягом 12 сторінок і виходила щонеділі. Передплата річна становила 3 крб., а для бібліотек, читалень, с/г кружків – 2, 50. П'ятий номер 1911 р. вийшов ще в с. Паньківці, а вже шостий – в м. Києві. Редактор так відповідає С. Мартову та обґрунтовує перенесення редакції до Києва. «Ви пишете, що це добре, що я переніс редакцію до Києва. По моєму це не дуже добре, та що робить? Діти підросли, пора вчити, а без очей не хочеться їх лишити. Тим-то мусів переїхати до Києва. Але на мою думку, селянська газета повинна бути в селі, тоді вона буде жива. Редактор повинен жити на селі, серед читачів, щоб не відбився від їх життя. Інакше газета може стати мертвою, як той камінь». («Світова зірниця», №6 від 27 лютого 1911 р. С. 12).

1860 р. із поправками самого Шевченка. («Світова зірниця», № 6 від 27 лютого 1911 р. С. 9)

В цьому ж таки журналі поміщено ще й дуже цікавий лист із с. Песець, Улицького повіту на Подільщині, який підписали: М. Савик, М. Грушка, К. Савуляк, О. Тимчишак, П. Шершун і в якому йдеться, що «рада земських інструкторів у Подільщині, яка була у Жмеринці, цього року (1911) постановила просити Московський Союз, щоб він післав до Одеси свого агента для висилки товарів, потрібних товариствам на Подільщині. Думка дуже гарна. **Тільки ми не розумієм, для чого нас хочуть непримінно з Московою зв'язати**, коли в Києві є найближчий Союз... Москва для нас далеко, Московський агент, хоч він сяде і в Одесі, то він нам не догодить. **Він не знає ні нашої мови, ні наших потреб**. Навіть товари у нас потребують не такі, як коло Москви, та й по нашому вони навіть інакше називаються. Наш найближчий і найрідніший город, то Київ. І коло Києва нам би й гуртуватися треба. Агент Київського Союзу *може бути*

свій чоловік, що знає наше село, наші потреби і нашу мову...

Воно й сором покидати своїх близьких Київських братів, а чіплятися далекого Московського Союзу!»

На перший погляд простий лист, а яка велика політика простежується у простих словах.

Когось може зацікавити й таке повідомлення. Від нового 1911 р. не будуть випускати горілки половинчиками, кватирками й сороковками, а лиш півоками і гусаками (1/4 відра).

Може когось зацікавить і така статистика. Вісімнадцятого січня 1911 р. проходив перепис шкіл, учителів, учнів усієї Росії. У червні «Світова зірниця» помістила його результати. В Росії 100,295 шкіл, вчителів 119,962, з них вчительок 83,311, учнів 4.199,564, учениць – 1.980.916. Разом 6.180.510.

На одну школу припадало в середньому 42 учні і 20 учениць. На одного вчителя – 40 учнів. В 1910 р. видатки на школи коштували 90.798,190 карб. На одну школу на рік припадало 905 карб. 31 коп, а на одного школяра по

14 карб. 69 коп. У списку окремо виділено міністерські та церковні школи. У міністерських школах на одного учня припадало 16 карб, 86 коп. на рік, церковних – 8 карб. 83 коп.

Годиться і сказати кілька слів про самого редактора. Йоахим Августович Волошиновський був польським шляхтичем. З 1905 по 1918 р. співпрацював з польською газетою у Києві. Він бездоганно знав українську мову, якої навіть навчав міністрів УНР. Після поразки українських визвольних змагань емігрував у Польщу (Західну Україну). Проживав у м. Луцьку, де розвивав кооперацію, був депутатом польського сейму. У Луцьку разом з Модестом Левицьким 1928 р. розробив і видав польською мовою в 10-ти лекціях короткий курс української мови, разом з маленьким словником. У січні 1939 р. покидає Волинь і перебирається до Варшави, помер у Кракові.

Й. Волошинський надзвичайно цікава постать у польсько-українській культурі, та одна біда – його діяльність на українській ниві ще не оцінена.

Петро Сов'як

ЗАГАРБНИЦТВО МОСКОВИТІВ

«Мы никогда ни с кем не воевали...» – таку брехню можна сьогодні почути від багатьох московитів, задурманених путінською пропагандою. Вони в це щиро вірять і завжди виставляють себе «освободителями». Однак факти, наведені нижче, вказують на протилежне. Мабуть навіть наближений до Гітлера Геббельс, тодішній міністр пропаганди Німеччини, позаздрив би Путіну та його прибічникам в умінні брехати.

У своїй статті «Загарбництво москвина», надрукованій в науково-літературному місячнику «Визвольний шлях» («Українська видавничка спілка». Лондон, червень 1969 р., С. 674) П. Штепа наводить цікаві факти, а вони, як відомо, річ уперта: «Московське загарбництво почалося з першого ж дня заснування московської держави, коли її засновник Андрей Боголюбський сплюндрував 1169 року Київ. Московщина загарбалася: 1556 р. – Татарську орду; 1581-1645 – Сибір;

1709 – Україну; 1721 – Прибалтику і Фінляндію; 1739 – Східну Чорноморщину; 1772-1795 – частину Польщі; 1813 – Грузію; 1815 – решту Польщі та Бесарабію; 1854 – Амурсьчину; 1865 – Туркестан; 1881 – Хіву, Бухару.

За 234 роки (1228-1462) Московщина мала 160 воєн зовнішніх і 90 домашніх. За 103 роки (1492-1595) Московщина воювала 50 років. Отже, пересічно один рік воювала, а один готувалася до наступної війни. За останні 200 років Московщина воювала 128 років. Це були 22 загарбницькі війни і лише 4 оборонні. Та й ті оборонні війни тривали лише 4 роки.

«Демократична» Московщина воювала: 1917-1919 – Україну; 1920 – Польщу; 1921 – Казахстан і Грузію; 1922 – Туркменістан, Таджикистан і Україну (селянські повстання); 1929 – Китай; 1936 – Японію; 1939 – Фінляндію, Польщу, Румунію; 1941-45 – Німеччину; 1945 – Японію; 1956 – Мадярщину. Це лише відкрито, своїм військом,

а приховано, не своїм військом, воювала весь час, без перерви, від 1941 р. до сьогодні».

До вищепереліченого слід додати Чехословаччину (1968); Афганістан (1979-1989); Придністров'я (1992-1993); Абхазію (1992-1993); Чечню (1994-1996; 1999-2009); Осетію (2008). Не забула захопити свого носа ще й в Сирію (2011).

З 2014 р. воює з Україною і це, мабуть, найкривавіша війна після Другої світової. Складається враження, якщо Московії ні з ким буде воювати, то вона сама себе знищить. Виглядає на те, що спроба захопити Україну – це початок кінця Московії, оскільки майже уся світова спільнота (можливо із запізненням) зрозуміла, що єдиний шлях до миру на планеті – знищення цього осередку агресії, принаймні у такому вигляді, яким він є сьогодні. Віримо, що поламамі об Україну зуби Московії ніколи не будуть відновлені.

Володимир Садовий.